

Haggadah Insights

Rabbi Shmuel Silber

rabbisilber@suburbanorthodox.org

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קסז עמוד א

משנה. מזגו לו כוס שני, וכאן הכן שואל אביו. ואם אין דעת בכן אביו מלמדו: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות ..... מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש + דברים כו+ מארמי אוכד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה.

2. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קסז עמוד א

מתחיל בגנות ומסיים בשבח מאי בגנותו רב אמר: מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו. ושואל אמר: עבדים היינו.

3. תגדה של פסח

עֲבָדִים

היינו לפרעה במצרים. ויציאתנו יהוה אלהינו

משם גיד תזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים. הרי אנו ובנינו ובני בנינו. משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו בלנו חכמים. בלנו גבונים. בלנו זקנים. בלנו יודעים את התורה. מאזה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח:

We were slaves

to Pharaoh in Egypt, and God our Lord, took us out of there with a strong hand and an outstretched arm.

If God had not taken our fathers out of Egypt, then even we, our children and our children's children would still be slaves in Egypt.

Even if we are all wise and understanding, all elders, expert in the Torah, we are still obliged to speak of the Exodus from Egypt.

Whoever discusses the Exodus at length should be praised.

At first

our fathers served idols. But now God has brought us close [to Him that we may] serve Him [alone]. It is thus written, "Joshua said to the people: Thus said God, the Lord of Israel, 'Your fathers had always lived on the other side of the (Euphrates) River. (They included) Terach, father of Abraham and Nachor, and they served other gods (Joshua 24:2).

"I took your father Abraham from across the river, and led him through the whole land of Canaan. I increased his family and gave him Isaac. To Isaac I gave Jacob and Esau, and to Esau I gave Mount Seir to keep. Jacob and his children went down to Egypt" (Joshua 24:3,4).

Blessed is He who keeps His promise to Israel, blessed be He! God had calculated that the end would come just as He had told Abraham [in the Promise] between the Halves. It is written, "[God] said to Abram, 'Know that your children will be strangers in a land that is not theirs. [The people of that land] will make them slaves and be cruel to them for four hundred years. But then I will judge the nation whom they will serve, and after that they will leave with great wealth'" (Genesis 15:13 -14).

מתחלה

עובדי עבודה זרה היו אבותינו. ועבשו קרבנו המקום לעבודתו. שגאמר ויאמר יהושע אל-אל-אלהים הוה אמר יהוה אלהי ישראל בעבר תהר. ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ועבדו אלהים אחרים: ואחז את אביכם את אברהם מעבר תהר ואולף אותו בכל-ארץ קנעו וארבה את זרעו ואתו לו את-יצחק: ואתו ליצחק את-יעקב ואת עשו ואתו לעשו את-הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים: ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ לעשות קמה שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. שגאמר ויאמר לאברהם ידע תדע בי-גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה. וגם את-הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברבש גדול:

4. הגדה של פסח יחל ישראל (הרב ישראל מאיר לאו) דף ע

מחן הגנות והשבחה נחלקו בכך רב ושמואל בגמרא. לדעת רב, יש לומר: 'מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קירבנו המקום לעבודתו'. ואילו לדעת שמואל, יש לומר: 'עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוצאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה וכוזרע נטויה'. כלומר: רב סובר שיש להדגיש את הצד התורני, שמתחילה היו אבותינו עובדי עבודה זרה וכנגד זה קירבנו המקום לעבודתו, ואילו שמואל סובר שיש להדגיש את הצד האנושי, שמתחילה היינו עבדים למצרים וכנגד זה יצאנו לחרות. הנה באומרנו את ההגדה של פסח, אנו מגלים כי האמת היא כשניהם. אלו ואלו דברי אלוקים חיים, ושני הקטעים נאמרים בהגדה.

5. An Exalted Evening: Rabbi Menachem Genack (page 51)

The dispute between Rav and Shmuel might be understood as follows. There are two aspects of slavery, the physical and the spiritual. In approaching the shameful aspects of slavery, Rav emphasizes the spiritual degradation of the enslaved Jews. Shmuel, however, emphasizes the physical degradation of the Jews that resulted from bondage. Thus, Rav and Shmuel are each focusing on one of the two dimensions of slavery.

Answer #1:

8

סודאס לכו, וסדר סודאס הוא ע"י שמתחיל בנגות ומסיים בשנת, ס"ד גליל פסח שיש חובת סודאס לכו, דהא כל עיקר הסגדה הוא סיפור בדרך סודאס, וכמו שמסיימים לסייך אנו מייצגים לסודות, ע"כ גם הכס נוכח דין זה של מתחיל בנגות ומסיים בשנת.

6. דודי קדם סימן פו דף קעח באר ולפי

1

ולפי"ז נראה דיסוד סדין דמתחיל בנגות ומסיים בשנת אינו מהלכות סיפור י"ע, אלא הוא דין כללי בכל מקום שיש חובת סודאס, שיש חיוב של מתחיל בנגות ומסיים בשנת, ולכן נפרשת ככורים שכוח מקור סדין דמתחיל בנגות, דהכס יסוד חיוב אמירת הפרשה כשכוח מניח ככורים, הוא חיוב

7. דברים פרק כו

ה וענית ואמרת לפני ה' יהוה אלהיך ארמי אבד אבי ויבד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי-שם לגוי גדול עצום ורב: ויגרעו אתנו המצרים ויעצונו ויתנו עלינו עבדה קשה: ונצפיק אל-יהוה אלקי אבותינו וישמע יהוה את-קולנו וירא את-ענינו ואת-עמלנו ואת-לחצנו: ה ויוצאנו יהוה ממצרים ביד חזקה וכוזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמסות: ט ויבאנו אל-המקום הזה ויפד-לנו את-הארץ לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך: יא ושמחת בכל-הטוב אשר נתן-לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך:

5. And you shall call out and say before the Lord, your God, "An Aramean [sought to] destroy my forefather, and he went down to Egypt and sojourned there with a small number of people, and there, he became a great, mighty, and numerous nation. 6. And the Egyptians treated us cruelly and afflicted

us, and they imposed hard labor upon us. 7. So we cried out to the Lord, God of our fathers, and the Lord heard our voice and saw our affliction, our toil, and our oppression. 8. And the Lord brought us out from Egypt with a strong hand and with an outstretched arm, with great awe, and with signs and wonders. 9. And He brought us to this place, and He gave us this land, a land flowing with milk and honey. 10. And now, behold, I have brought the first of the fruit of the ground which you, O Lord, have given to me." Then, you shall lay it before the Lord, your God, and prostrate yourself before the Lord, your God. 11. Then, you shall rejoice with all the good that the Lord, your God, has granted you and your household you, the Levite, and the stranger who is among you.

Approach #2:

8. מתוך שא תלמוד בבלי מסכת פסחים דף י"ח עמוד ב
מתחיל בגנות ומסיים כבוד. ענינו שביום שמחת לבנו של אדם יזכור תחלת שפלותו וגנותו שלא תזון דעתו עליו ומה"ט דורש נמי מארמי אוכד אבי וע"כ בעי לאודוויי ולשבוחי טפי וק"ל:

9. ט"ז אדרה חיים סימן תעב ס"ק ג
אלא דנראה דטעם לבישת הקיט"ל הוא שלא תזון דעתו עליו מפני השמחה ע"כ ילכש בגד מת"י ולט"ז גם האכל ילכשנו ועמ"ש סי' תר"י לענין י"ה:

Approach #3

10. An Exalted Evening: Rabbi Menachem Genack (page 52)

In the ancient world, מקולה שבדי עבודה זרה היי אבותי ועלשי קרנז הקקום לעבדתו other nations usually explained their origins as the product of a love affair between a god and a human; these nations or peoples viewed themselves as descendants of gods, princes, and kings. This is not the story of Judaism. On the night of *Pesah*, the night of the election of Israel as a covenantal nation, we say that our election is not because we have distinguished ourselves. "At first, our ancestors were idolaters," we declare, and we would have remained idolaters and pagans had not God "brought us close to His service."

We are of humble origin. Our ancestors were simple idol worshippers. The fact that we are the people who brought to the world monotheism, a new morality, and a new set of spiritual values, is not due to our efforts or to our greatness. God came to us and invited us to join Him; the initiative belonged to Him. Our greatness came because of a special act of grace on the part of the Almighty. He could have elected any of the seventy nations but, as an act of *hesed*, He chose us. We did not display the characteristics that would have qualified us for the honor of being selected as God's people, the *am nivhar*, a covenantal community. We are undeserving and unworthy. Our Torah is very much concerned with gratitude. Therefore, on *Pesah* night, even before we begin to tell the story of the Exodus, we express our indebtedness to the Almighty. We are indebted not only for the miracles, which happened later, but also for the very fact that He called us into His service.

Approach #4

11. הגדה של פסח יחל ישראל (מאת הרב ישראל מאיר לאו) דף עז

- 1) במשנה נאמר, כי מצות יחגדת לבגד, נעשית באופן של ימתחיל בגנות – ומסיים בשבח" (פסחים קטז). אי אפשר להסתפק בשבח בלא לספר גם על הגנות, כפי שאנו לוקחים בלילה הזה לא רק מצה כי אם גם מרור. מי שאיננו מכיר את המרור לא יידע להעריך את ערכה של חמצה, ומי שלא מבין מהו שיעבוד לא יודע משמעותה של חרות.
- 2) מעניין כי הפסוקים שאנו אומרים בהגדה, נאמרים גם כן במעמד אחר, במעמד של הבאת ביכורים, שגם בו עומד האדם ואומר את פסוקי הטבל, "ארמי אוכל אבי וירד מצרימה" וכו' (ובגמרא שם אף משמע שלחמדים זאת ממעמד הבאת הביכורים). כאשר האדם מביא לה' תודה מביכור אדמתו, צריך הוא לחזיר את הימים הקשים שהיו בעבר, כאשר לא רק שלא היינו בארץ אבותינו, אלא עוד היינו משועבדים במצרים, וכך התודה שלו הינה מושלמת (ובפסוקי החלל ילך אזכר זבח תודה נרחיב על כך).

12. הגדה של פסח מלבים דף סב

- 1) מתחלת, מכאן ממחיל עלם הספור. וראה בעל ההגדה לחמל הספור מאז מלחשים נטוים וללשם אמות ישראל ע"י אנריס שהכיר את גורלו, ולספר כל עניי גלות מלריס וגלותה עד מתן תורה וזנוק בית הכמירה, לנוט עד קלה הספור המתנגד לראשינו מן קלה אל קלה, שממלה הייט
- 2) עובדי ע"י ולסרי ק הייט עובדי אלהי השמים מהתקן להסן, כי רק אז יעולל הספור סעולמו לעשות רושם בלב להמר אם אשר היטיב הי עמנו, אם נשוח לנגד עייט שני הקנאות המתנגדים אשר הייט בראשונה ולאשר הייט לאחרונה, ולכן מקדים בדברים אחרים סמלים כל הספור ההמלה והסוף למר כדלים ליה ולמר כדלים ליה. שמואל סבר דעיקר ספור

Approach #5:

13. הגדה של פסח בית הלוי דף קכה דה מתחילה

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. מכאן ראה למשיכ הרמב"ם (פ"א מעכו"ס ה"ג) דגם אביהם אבינו עבד מתחלה ע"י ע"ש, דאם חכונה על תרה מהו הלשון "אבותינו". אמנם מהפסוק שמביא "תרה אבי אבהם" משמע לכאורה דהכונה על תרה, אך קשה לומר כן, וצריך לדחוק דמהפסוק אין כוונתו להביא ראיה רק על תרה. (הגר"ז, סטנמיל עה"ת בסופו)

14. הגדה של פסח צוף אמרים דף לה המגיד מקאזניץ

מתחלה עובדי ע"י הי' אבותינו. פי' לא יאמר האדם הוילי והרעוטי אם מעשי עד הנה אין לי עוד שום תקנה להתקרב אל השי"ת, אלא יתחזק האדם על כל פנים לשוב מהיום והלאה, ויאמר בלבו, הלא מתחלה עובדי ע"י היו אבותינו ואעפ"כ קרננו המקום לעבודתו (עד שגם מרח עשה חסונה כדרשם רז"ל) ואין לך דבר שעומד בפני החסונה, ובזכותה נגאל בני ישראל.

Approach #6:

15. Haggadah Shel Pesach: Rabbi Jonathan Sacks (pages 115-119)

(A)

If you want to understand a people, listen to the way it tells its stories. In the literature of humanity there are many kinds of story. There are those – we know them from childhood – that end with the words 'And they all lived happily ever after.' We call them fairy stories, fantasies, myths. In the artificial reality they conjure up, the evil dragon is slain, the wicked witch defeated, the curse lifted, the conflict resolved.

(B)

Beyond myth, there is a second great literary genre which we owe to the Greeks, namely *tragedy*. Tragedy tells the story of human beings, with their aspirations and ambitions, in a world governed by impersonal forces. To be human is to wish, to plan, to dream. But our dreams are destined to crash against the rocks of a reality fundamentally indifferent to our existence. They are *hubris*, and are always punished by *nemesis*.

(C)

A tragic universe is a place where bad things happen for no particular reason; where there is no ultimate justice and no expectation of it; where we learn to accept, with Stoic courage, the random cruelties of circumstance.

(D)

Judaism has no such stories because it does not believe in myth. In the Jewish narrative, the battle against evil is never complete. The messianic age has not yet come. Until then we live in a universe in which, though there is liberation from Egypt, after Pharaoh comes Amalek, and after Amalek, other tyrants. Injustice must be fought in every generation. The legacy of the exodus is not a world in which 'they all lived happily ever after.' There is no closure, no 'sense of an ending'. Instead there is something more real and at the same time more radical: Shabbat – a world of rest which is temporary but no less utopian, where one day in seven we experience pure, unmediated freedom and gain the strength to continue the journey, take up the struggle.

(E)

There is – there can be – no tragedy in Judaism. That is not because there are no disasters, crises, catastrophes. Manifestly there are. Jewish history, as often as not, has been written in tears. Nor is it because in a Jewish story there is always a happy ending. That, to repeat, is the structure of myth, not Judaism. But there is always hope, grounded hope, justified not by optimism, innocence, or a 'Whiggish theory' that sees history as constant progress, but by the terms of the covenant between heaven and earth. *Judaism is the principled rejection of tragedy in the name of hope.*

(F)

The Pesach story – 'Begin with the shame, end with the praise' – is the archetype of the Jewish reading of history, its insistence on rescuing a thread of meaning from catastrophe, its refusal, at times heroic, to be demoralized by defeat, to give in to the siren call of despair. It is the rejection of myth and tragedy, optimism and pessimism alike. The Jewish narrative does not ask us to believe in a world in which there are simple happy endings. Nor does it allow us to take refuge in the cynical belief that every aspiration ends in failure (it is worth remembering that the first 'cynics', from whom we get the word, were Greek philosophers).

(G)

There is nothing peaceful about hope. Far simpler to believe nothing, expect nothing, reconcile oneself to the meaninglessness of a universe endlessly revolving in silence around a void, and therefore accept the inevitability of fate. Far harder to strive for justice against oppression, freedom against tyranny, knowing that even victory is never final before the end of days and that until then we must fight the battle in every generation, just as the story of the exodus must be told every year. Yet to be a Jew is to choose what Levinas calls 'difficult liberty' over easy necessity. Israel, says the Torah, is the people whose name means one who struggles with God and with man and who prevails. Far from being simple or naive, hope demands, creates and is the expression of indomitable moral courage.